

Forum Standaardisatie

Expertadvies Nieuwe versie van ODF

Datum 13 februari 2012

Colofon

Projectnaam	Expertadvies Nieuwe versie van ODF
Versienummer	1.0
Locatie	
Organisatie	Forum Standaardisatie Postbus 96810 2509 JE Den Haag forumstandaardisatie@logius.nl
Auteurs	Roy Tomeij Matthijs Punter

Inhoud

Colofon	2
Inhoud	3
Managementsamenvatting	4
1 Doelstelling expertadvies	6
1.1 <i>Achtergrond</i>	6
1.2 <i>Proces</i>	6
1.3 <i>Vervolg</i>	7
1.4 <i>Samenstelling expertgroep</i>	7
1.5 <i>Toelichting nieuwe versie ODF</i>	8
1.6 <i>Relatie met andere standaarden</i>	8
1.7 <i>Specifieke positie van Microsoft</i>	9
1.8 <i>Leeswijzer</i>	10
2 Toepassings- en werkingsgebied	11
2.1 <i>Functioneel toepassingsgebied</i>	11
2.2 <i>Organisatorisch werkingsgebied</i>	12
3 Toetsing van standaard aan criteria	13
3.1 <i>Open standaardisatieproces</i>	13
3.2 <i>Toegevoegde waarde</i>	16
1.1 <i>Draagvlak</i>	20
3.3 <i>Opname bevordert adoptie</i>	21
4 Advies aan Forum en College	23
4.1 <i>Samenvatting van de toetsingscriteria</i>	23
4.2 <i>Advies aan Forum en College</i>	23
4.3 <i>Aanbevelingen ten aanzien van de adoptie van de standaard</i>	23
5 Referenties	25

Managementsamenvatting

Waar gaat het inhoudelijk over?

Door OASIS is een nieuwe versie van de ODF-standaard uitgebracht, versie 1.2. Op dit moment is op de lijst voor 'pas toe of leg uit' versie 1.0 opgenomen, zoals vastgesteld als ISO-standaard 26300:2006.

De nieuwe versie corrigeert fouten uit de oude versies en biedt een aantal nieuwe functionaliteiten (o.a. ten aanzien van toegankelijkheid van documenten voor visueel gehandicapten en formules in spreadsheets).

Hoe is het proces verlopen?

De initiële standaard ISO26300:2006 is in het verleden opgenomen als initiële standaard op de lijst voor 'pas toe of leg uit'. Hiermee werd invulling gegeven aan de wens van de Tweede Kamer om het gebruik van open documentstandaarden te bevorderen.

De indiener, de ODF Gebruikersgroep Overheden, constateert dat de versie die thans is opgenomen niet meer courant is. Vrijwel alle softwareleveranciers standaardiseren op een nieuwere versie (1.1 of 1.2). Initieel is door het Forum Standaardisatie daarom onderzocht in hoeverre automatisch nieuwe versies van ODF opgenomen kunnen worden. Een (kort) expertadvies en consultatie daarvan leverden op dat dit niet wenselijk is.

Daarom is door het Forum Standaardisatie de meer specifieke vraag ten aanzien van het vervangen van ISO26300:2006 (de 1.0 versie) door OASIS ODF 1.2 voorgelegd aan een brede expertgroep. Deze expertgroep bestond uit vertegenwoordigers van overheden en het bedrijfsleven.

In de expertgroep is de nieuwe versie van ODF getoetst en vergeleken met de oudere versies.

Hoe scoort de standaard op de toetsingscriteria?

Tegen de achtergrond van de vraagstelling (al of niet opname van de nieuwe versie van ODF), beoordeelt de expertgroep de standaard als volgt:

- **Open standaardisatieproces:** het beheerproces is van ODF door OASIS is voldoende open.
- **Toegevoegde waarde:** er zijn duidelijke technische/functionele verbeteringen, die ODF 1.2 duidelijk de te verkiezen versie maken. Vanuit gebruikersperspectief is het aantal functionele toevoegingen ten opzichte van versie 1.0 echter beperkt. De functionele scope van ODF is grotendeels gelijk gebleven.
- **Draagvlak:** het draagvlak voor de 1.2 versie is groot. Wel constateert de expertgroep dat de 1.2 versie nog niet door ISO is vastgesteld. Op het moment dat dit alsnog gebeurt, zou wederom afgewogen moeten worden of de OASIS- of de ISO-variant van ODF opgenomen moet worden.
- **Opname bevordert de adoptie:** Opname van ODF 1.2 biedt duidelijkheid voor overheden en leveranciers; deze duidelijkheid is zeer gewenst. Daarbij adviseert de expertgroep om additionele middelen in te zetten om het gebruik van ODF te bevorderen, nu de inzet van het programmabureau Nederland Open in Verbinding

op dit punt weggefallen is. Daarnaast zou het Forum Standaardisatie kunnen oproepen tot het daadwerkelijk gebruik van ODF, in plaats van enkel de ondersteuning (via 'pas toe of leg uit') in software.

Wat is de conclusie van de expertgroep?

De expertgroep adviseert, gegeven de vraagstelling, ISO26300:2006 op de lijst voor 'pas toe of leg uit' te vervangen door OASIS ODF 1.2.

Hoewel deze conclusie door alle deelnemers in de expertgroep wordt onderschreven, geeft één deelnemer – Hans Bos van Microsoft – een tweetal aanvullende punten. In paragraaf 1.7 wordt de positie van Microsoft verder toegelicht.

Welke additionele adviezen zijn er ten aanzien van de adoptie van de standaard?

Ten aanzien van de adoptie van de standaard adviseert de expertgroep:

- Naast verplichting via 'pas toe of leg uit' bij het verwerven van software, de overheid op te roepen tot het daadwerkelijke gebruik van ODF bij publicatie en uitwisseling van documenten.
- Te zoeken naar mogelijkheden om de activiteiten rondom ODF, zoals werden ontplooid door het programmabureau 'Nederland Open in Verbinding' voort te zetten. Het gaat dan om:
 - De organisatie van plugfests
 - Het onderhouden van contacten met leveranciers (leveranciersmanifest open standaarden)
 - Voorlichting over documentformaten en bewustwordingsacties
 - Informatie en advisering bij aanbestedingen
 - Ondersteuning van de ODF Gebruikersgroep Overheden

Hans Bos van Microsoft onderschrijft deze aanbevelingen (nog) niet. Hij pleit er voor om eerst breder te kijken naar documentformaten en pas daarna aanvullende adoptie maatregelen te treffen.

1 Doelstelling expertadvies

1.1 Achtergrond

Het kabinet stelt via de Digitale Agenda.nl en i-NUP open standaarden als norm. Doel van dit ICT-beleid is om informatievoorziening toegankelijker te maken, om elektronische dienstverlening van de overheid te verbeteren, om onafhankelijkheid van ICT-leveranciers te vergroten, en om een krachtige impuls te geven aan economische groei en innovatie.

Eén van de maatregelen van het actieplan is het gebruik van een lijst met standaarden, die vallen onder het principe "pas toe of leg uit" (comply-or-explain) [1]. Het College Standaardisatie, dat in 2006 door het kabinet is ingesteld, spreekt zich uit over de standaarden die op de lijst zullen worden opgenomen, o.a. op basis van een expertbeoordeling van de standaard [2]. Het College Standaardisatie wordt geadviseerd door het Forum Standaardisatie. Bureau Forum Standaardisatie ondersteunt beide instellingen.

Onderwerp van dit expertadvies is de opname van ODF 1.2 op de lijst voor 'pas toe of leg uit', ter vervanging van de bestaande opname van ODF (ISO26300:2006, versie 1.0). Deze standaard is aangemeld door de ODF Gebruikersgroep Overheden.

Experts zijn verzameld in een expertgroep, die de standaard heeft beoordeeld aan de hand van een aantal criteria. Deze criteria – vooraf vastgesteld door het College Standaardisatie [3] en uitgewerkt in de vorm van concrete vragen - worden in het hier voorliggende expertadvies genoemd en behandeld. De opdracht aan de expertgroep was om een advies op te stellen over het wel of niet opnemen van deze standaard op de lijst, al dan niet onder bepaalde voorwaarden.

1.2 Proces

Voor het opstellen van dit advies is de volgende procedure doorlopen:

- Door het Bureau Forum Standaardisatie is een intakegesprek gevoerd met de indiener. Hierin is de standaard getoetst op uitsluitingscriteria ('criteria voor in behandeling') en is een eerste inschatting gemaakt van de kansrijkheid voor opname.
- Initieel is een kort expertonderzoek uitgevoerd om de mogelijkheid van het automatisch opnemen van nieuwe versies van ODF te verkennen. De conclusie van het expertonderzoek en de daaropvolgende consultatie was dat dit niet wenselijk is.
- Vervolgens is besloten tot het instellen van een expertgroep om te adviseren ten aanzien van de specifieke vraag m.b.t. opname van ODF versie 1.2. Op basis van dit besluit is door het Bureau Forum Standaardisatie een groep samengesteld en een voorzitter aangezocht. Op basis van de aanmelding en de intake is een voorbereidingsdossier opgesteld voor leden van de expertgroep.
- Voorafgaand aan de sessie hebben de leden van de expertgroep individueel de standaard gescoord aan de hand van een spreadsheet met vragen in het voorbereidingsdossier. Op basis van de verkregen

antwoorden hebben voorzitter en begeleider van de expertgroep de verschillende knelpunten geïdentificeerd.

- Vervolgens is de expertgroep op 12 december 2011 bijeengekomen om de bevindingen in het algemeen en de geïdentificeerde knelpunten in het bijzonder te bespreken. Tijdens deze bijeenkomst zijn ook het toepassings- en werkingsgebied vastgesteld.

De uitkomsten van de expertgroep zijn door de voorzitter en begeleider verwerkt in dit adviesrapport. Een eerste conceptversie is aan de leden van de expertgroep gestuurd met verzoek om reactie. Na verwerking van de reacties is het rapport afgerond, nogmaals toegestuurd aan de experts en ingediend voor de publieke consultatieronde.

1.3 Vervolg

Dit expertadvies zal ten behoeve van een publieke consultatie openbaar worden gemaakt door het Bureau Forum Standaardisatie. Eenieder kan gedurende de consultatieperiode op dit expertadvies zijn/haar reactie geven. Het Bureau Forum Standaardisatie legt vervolgens de reacties voor aan de voorzitter en indien nodig aan de expertgroep.

Het Forum Standaardisatie zal op basis van het expertadvies en relevante inzichten uit de openbare consultatie een advies aan het College Standaardisatie opstellen. Het College Standaardisatie besluit uiteindelijk op basis van het advies van het Forum of de standaard op de 'pas toe of leg uit'-lijst komt.

1.4 Samenstelling expertgroep

Voor de expertgroep zijn personen uitgenodigd die vanuit hun persoonlijke expertise of werkzaamheden bij een bepaalde organisatie direct of indirect betrokken zijn bij de standaard. Daarnaast is een onafhankelijke voorzitter aangesteld om de expertgroep te leiden en als verantwoordelijke op te treden voor het uiteindelijke expertadvies.

Als voorzitter is opgetreden de heer Roy Tomeij, als zelfstandig adviseur geassocieerd met VKA.

De expertgroep is in opdracht van het Forum Standaardisatie begeleid door Matthijs Punter, adviseur standaarden en interoperabiliteit bij TNO.

Aan de expertgroep hebben deelgenomen:

- Rob Weemhoff, namens IBM; tevens lid van de NEN SC34 over documentformaten.
- Koen van Hoogstraten, namens Doxis, adviseur van overheden op het gebied van documentaire informatievoorziening.
- Joris Dirks, namens het programmabureau Nederland Open in Verbinding, geeft voorlichting en advies over het gebruik van ODF.
- Robert Wijnands, namens Libbit / Docgen, levert software voor het genereren van documenten.
- Hans Bos, namens Microsoft, leverancier van kantoorsoftware, tevens lid van NEN SC34.
- Paul Rekveld, CIO van de Gemeente Gouda, indiener namens de ODF Gebruikersgroep Overheden.

- Michiel Leenaars, directeur strategie bij NLnet, tevens lid van ISO IEC-SC34-WG6 over documentformaten en vice-voorzitter van de OpenDocSociety Nederland.
- Jos van den Oever, lid van de ODF technical committee van OASIS.
- Boudi van Vlijmen, oprichter van Clocked.eu, leverancier van open source softwareoplossingen.
- Cor Nouws, adviseur voor de implementatie van open documentsystemen.

Een aantal mensen kon niet aanwezig zijn bij de sessie; voor zover zij vooraf input hebben aangeleverd is deze meegenomen in de discussie. Dit betrof ondermeer Tineke Egyedi (TU/Delft), Pim Blik (gemeente Oude IJsselstreek) en Leo Geubbels (BZK).

1.5 Toelichting nieuwe versie ODF

De standaard ODF, een afkorting voor 'OpenDocument Format for Office applications', betreft een documentformaat. De standaard wordt beheerd door OASIS. Via een 'fast track' procedure wordt de standaard tevens ingebracht bij ISO.

Doelstelling van de standaard is interoperabiliteit mogelijk te maken tussen verschillende leveranciers van kantoorsoftware, zodat documenten gemakkelijk uitgewisseld kunnen worden en ook op langere termijn in te lezen zijn.

De standaard heeft de volgende versies doorgemaakt:

- Versie 1.0: in 2005 is de eerste versie van ODF die door OASIS is vastgesteld, na een ontwikkeltijd van drie jaar.
- ISO/IEC26300:2006: ODF 1.0 is korte tijd na vaststelling ingediend bij ISO. Uiteindelijk heeft dit in 2006 geleid tot vaststelling van ISO standaard 26300.
- Versie 1.1: in 2007 is door OASIS een nieuwe versie uitgebracht van ODF, versie 1.1. Deze nieuwe versie is als 'draft amendment 1' ingediend bij ISO.
- Ondertussen is gewerkt aan een nieuwe versie van ODF, versie 1.2. Gezien deze ontwikkeling is de vaststelling van versie 1.1 als ISO standaard niet doorgezet.
- In maart 2011 is versie 1.2 definitief vastgesteld als committee specification door OASIS. Hoewel verwacht wordt dat deze versie ook door ISO zal worden vastgesteld in een fast track procedure is dat op dit moment niet zeker. Wel is de standaard in september 2011 vastgesteld als officiële OASIS-standaard.

Voor een verdere beschrijving van de versiegeschiedenis en het beheer van ODF door ISO en OASIS kan worden verwezen naar het eerdere expertadvies, waar hier in detail op in is gegaan [3].

1.6 Relatie met andere standaarden

ODF heeft een relatie met meerdere standaarden:

- JPEG en PNG – deze zijn thans opgenomen op de lijst voor 'pas toe of leg uit' voor respectievelijk 'lossy' en 'lossless' afbeeldingen binnen ODF-documenten.

- SVG – standaard voor vector afbeeldingen, opgenomen op de lijst met gangbare standaarden.
- PDF – deze standaard is als PDF 1.7 en PDF/A-1 opgenomen op de lijst voor 'pas toe of leg uit', voor langdurige vastlegging waarbij opmaak behouden moet blijven en – in het bijzonder – archivering.

Specifiek is er in versie 1.2 een nieuwe relatie met:

- RDF, voor geavanceerde metadata (nieuw in ODF 1.2)
- XMLSIG, voor elektronische handtekeningen (nieuw in ODF 1.2)

Deze relaties hebben geen dwingend karakter (het betreft extra opties).

Gegeven de scope van het expertonderzoek (nieuwe versie van ODF) is geen gedetailleerd vergelijkend onderzoek gedaan naar alternatieve documentformaten (anders dan ODF): er ligt immers geen verzoek voor om ODF te vervangen door een ander formaat of van de lijst te verwijderen.

1.7 Specifieke positie van Microsoft

De heer Hans Bos van Microsoft heeft ten aanzien van ODF een specifieke positie ingenomen in de expertgroep. Dit raakt diverse aspecten van het expertadvies.

Microsoft heeft in algemene zin de volgende overwegingen:

- Open standaarden zijn een belangrijk middel (maar niet het enige middel) in het realiseren van interoperabiliteit en technische onafhankelijkheid.
- Het terrein van open standaarden in de ICT sector is zeer dynamisch. De dynamiek in ICT standaarden heeft als gevolg dat er continu innovatie is binnen standaarden, middels overlappende, aanvullende en vervangende standaarden.

En specifiek ten aanzien van ODF:

- Microsoft ondersteunt meerdere relevante open standaarden voor documenten, waaronder ODF, PDF en OOXML¹.
- Microsoft draagt bij aan de ontwikkeling van ODF, en steunt initiatieven zoals het ODF Plugfest (bijvoorbeeld het aankomende plugfest in April 2012 in het Microsoft Brussel kantoor).

De algemene conclusie van de expertgroep (om ODF 1.0 te vervangen door ODF 1.2) wordt dan ook door Microsoft ondergeschreven.

Wel heeft Microsoft (kort gesteld) een tweetal specifieke opmerkingen:

- Men heeft bezwaren ten aanzien van de verplichting van standaarden via 'pas toe of leg uit'. Naar mening van Microsoft zou er meer keuzevrijheid moeten zijn bij overheidsorganisaties om in iedere specifieke situatie de op dat moment beste standaard te kiezen.
- Men is van mening dat de ontwikkeling en adoptie van open standaarden voor documentformaten nog altijd in ontwikkeling is. Dit zou zich moeten vertalen in een bredere beschouwing van documentformaten dan ODF alleen. Daarbij zou nader gekeken kunnen worden naar internationale ontwikkelingen en de

¹ Zie: <https://lijsten.forumstandaardisatie.nl/open-standaard/ooxml>

beschikbaarheid van de binaire office-formaten (bijv. '.doc') als vrije specificatie.

Omdat de adviesvraag aan de expertgroep (zoals in de vorige paragraaf verwoord is) zich heeft beperkt tot de vraag of ODF1.0 vervangen zou moeten worden door ODF 1.2 en er een eerdere keuze gemaakt is voor het 'pas toe of leg uit' regime enerzijds en de opname van ODF (als standaard voor documenten) anderzijds, was het moeilijk om deze aspecten te betrekken in het expertadvies.

Om toch recht te doen aan de positie van Microsoft, zijn de betreffende punten opgenomen op deze plaats in dit expertadvies.

1.8 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 wordt beschreven in welke gevallen de standaard functioneel gezien gebruikt zou moeten worden (functioneel toepassingsgebied) en door welke organisaties deze gebruikt zou moeten worden (organisatorisch werkingsgebied).

Om te bepalen of de standaard opgenomen moet worden op de lijst voor 'pas toe of leg uit' zijn deze getoetst aan een viertal door het College Standaardisatie vastgestelde criteria. In hoofdstuk 3 staat het resultaat van deze toetsing. Hoofdstuk 4 bevat een samenvatting van de toetsresultaten en het advies van de expertgroep aan het Forum Standaardisatie.

2 Toepassings- en werkingsgebied

Van overheidsorganisaties wordt verwacht dat zij de lijst met open standaarden hanteren bij aanbestedingstrajecten volgens het "pas toe of leg uit"-regime. Afhankelijk van de aan te schaffen functionaliteit zal bepaald moeten worden welke koppelvlakken geïmplementeerd moeten worden, en welke standaarden uit de lijst hiervoor ingezet dienen te worden. Om dit te kunnen doen heeft de expertgroep gekeken in welke gevallen de standaard functioneel gezien gebruikt zou moeten worden (functioneel toepassingsgebied), en door welke organisaties (organisatorisch werkingsgebied).

2.1 Functioneel toepassingsgebied

Thans is het functioneel toepassingsgebied gedefinieerd als zijnde *'uitwisseling van reviseerbare documenten'*. De expertgroep stelt voor om het functionele toepassingsgebied als volgt te herformuleren:

Opslag, behandeling en uitwisseling van reviseerbare documenten: spreadsheets, presentaties en teksten.

Hierbij spelen de volgende overwegingen:

- Om ODF goed te kunnen toepassen is het van belang dat de gehele keten van documentaire informatievoorziening tot op een zeker niveau kan omgaan met ODF. Bijvoorbeeld documentgeneratie, het bijhouden van brondocumenten, of eventueel de conversie van documenten vanuit andere formaten. De enkele formulering 'uitwisseling' zou naar mening van de expertgroep in de praktijk te smal kunnen worden uitgelegd (een voorbeeld is een document management systeem; het is wenselijk dat een dergelijk systeem goed kan omgaan met ODF-documenten, hoewel het niet direct bij uitwisseling betrokken hoeft te zijn).
- Het gaat de expertgroep te ver om ook archivering expliciet op te nemen in het toepassingsgebied, gezien de bijzondere eisen die in dat geval gesteld worden. Toch kan het voorkomen dat ODF-documenten gearchiveerd moeten worden. Hoewel er hiervoor vaak specifieke formaten zijn (in het bijzonder PDF/A1) kan het nodig zijn om ook brondata, bijvoorbeeld formules in een ODF-spreadsheet, te archiveren. De toevoeging 'opslag' biedt naar mening van de expertgroep enig houvast op dit punt.
- De expertgroep kiest er voor om 'documenten' nader te definiëren en in te perken tot de meest voorkomende toepassingen van ODF.
- De term 'reviseerbaar' dient expliciet behouden te blijven om onderscheid te maken tussen documenten die éénmalig gepubliceerd worden en documenten die in de toekomst bewerkt zouden kunnen worden.

2.2 Organisatorisch werkingsgebied

De expertgroep adviseert om het organisatorisch werkingsgebied overeen te laten komen met het werkingsgebied, waarop het 'pas toe of leg uit' principe van toepassing is, te weten:

Overheden (Rijk, provincies, gemeenten en waterschappen) en instellingen uit de (semi-) publieke sector.

In de huidige formulering zijn nog de data opgenomen vanaf welk moment het gebruik van ODF verplicht gesteld is ("*Rijksdiensten moeten vanaf april 2008 ODF ondersteunen. Mede-overheden en overige instellingen volgen uiterlijk december 2008*"). Deze verplichting geldt inmiddels en kan als zodanig komen te vervallen.

Gekozen is aan te sluiten bij de gebruikelijke formulering van werkingsgebieden voor standaarden, waarbij het werkingsgebied niet ingeperkt hoeft te worden tot bepaalde delen van de overheid of publieke sector.

3 Toetsing van standaard aan criteria

Om te bepalen of de standaard opgenomen moet worden op de lijst met open standaarden zijn deze getoetst aan een aantal criteria. Er zijn vier hoofdcriteria:

1. Open standaardisatieproces
2. Toegevoegde waarde
3. Draagvlak
4. Opname bevordert adoptie

Deze criteria staan beschreven in het rapport, "*Toetsingsprocedure en criteria voor lijsten met open standaarden*" [2] en staan op de website www.forumstandaardisatie.nl. Het resultaat van de toetsing zal in dit hoofdstuk per criterium beschreven worden.

3.1 Open standaardisatieproces

De ontwikkeling en het beheer van de standaard zijn op een open, onafhankelijke, toegankelijke, inzichtelijke, zorgvuldige en duurzame wijze ingericht.

Ten aanzien van het criterium 'open standaardisatieproces' verwijst de expertgroep tevens naar het eerder verschenen expertrapport over nieuwe versies van ODF [referentie], waar hier in meer detail op in wordt gegaan.

3.1.1 *Is de documentatie voor een ieder drempelvrij beschikbaar?*

Is het specificatiedocument beschikbaar zonder dat er sprake is van onacceptabele belemmeringen (zoals te hoge kosten en te hoge lidmaatschapseisen)?

Ja, de specificatie kan kosteloos worden gedownload op de website van OASIS. Ook oude versies blijven hier beschikbaar.

Is de documentatie over het ontwikkel- en beheerproces (bijv. het voorlopige specificatiedocument, notulen en beschrijving besluitvormingsprocedure) beschikbaar zonder dat er sprake is van onacceptabele belemmeringen (zoals te hoge kosten en te hoge lidmaatschapseisen)?

Ja, de gehele documentatie is beschikbaar via de website van OASIS. Tevens geldt dat de archieven van mailinglijsten waar wijzigingen worden besproken publiek toegankelijk zijn. Ook is de historie per wijzigingsvoorstel inzichtelijk op de website.

3.1.2 *Is het intellectuele eigendomsrecht voor eenieder beschikbaar, zodat de standaard vrij implementeerbaar en te gebruiken is?*

Stelt de standaardisatieorganisatie het intellectueel eigendomsrecht op de standaard m.b.t. bijvoorbeeld eventuele patenten- onherroepelijk royalty-free voor eenieder beschikbaar?

Ja. OASIS stelt het intellectueel eigendomsrecht op de standaard onherroepelijk en royalty-free beschikbaar.

Garandeert de standaardisatieorganisatie dat partijen die bijdragen aan de ontwikkeling van de standaard hun intellectueel eigendomsrecht onherroepelijk royalty-free voor eenieder beschikbaar stellen?

Ja, dit is een vereiste van OASIS bij deelname van een partij in het standaardisatietraject.

3.1.3 *Is de inspraak van eenieder in voldoende mate geborgd?*

Is het besluitvormingsproces toegankelijk voor alle belanghebbenden (bijv. gebruikers, leveranciers, adviseurs, wetenschappers)?

Ja, het besluitvormingsproces is zeer open. Stemming vindt plaats onder leden van OASIS. Het lidmaatschap staat echter voor iedereen open.

Vindt besluitvorming plaats op een wijze die zoveel mogelijk recht doet aan de verschillende belangen?

Ja, iedereen kan zijn of haar punten inbrengen. Er zijn geen barrières.

Kan een belanghebbende formeel bezwaar aantekenen tegen de gevolgde procedure?

Er bestaat de mogelijkheid bezwaar aan te tekenen bij het bestuur van OASIS.

Organiseert de standaardisatieorganisatie regelmatig overleggen met belanghebbenden over doorontwikkeling en beheer van de standaard? (geen harde voorwaarde)

Overleg vindt formeel plaats via de beheerprocedures en bijbehorende instrumenten (o.a. mailinglijst) van OASIS. Daarnaast worden er door gelieerde organisaties bijeenkomsten georganiseerd waarop gebruikers en leveranciers elkaar ontmoeten. Binnen Nederland zijn o.a. de OpenDoc Society en de ODF Gebruikersgroep Overheden hier voorbeelden van. Binnen deze verbanden zijn personen die direct betrokken zijn bij de ontwikkeling van de standaard actief, waardoor de lijnen kort zijn.

Organiseert de standaardisatieorganisatie een publieke consultatie voordat (een nieuwe versie van) de standaard wordt vastgesteld? (geen harde voorwaarde)

In de beheerprocedure van OASIS zijn meerdere consultatiemomenten ingebouwd. Tijdens deze momenten kunnen belanghebbenden reageren.

3.1.4 *Is de standaardisatieorganisatie onafhankelijk en duurzaam?*

Is de ontwikkeling en het beheer van de standaard belegd bij een onafhankelijke non-profit standaardisatieorganisatie?

Ja, OASIS is onafhankelijk en non-profit.

Is de financiering van de ontwikkeling en het onderhoud van de standaard voor tenminste drie jaar gegarandeerd?

De financiering van OASIS geschiedt via lidmaatschapsgelden. Deze financiering is al jarenlang stabiel (OASIS is opgericht in 1993). Hoewel een zeer harde garantie hierdoor niet kan worden gegeven (leden kunnen hun lidmaatschap opzeggen), heeft de expertgroep vertrouwen in de continuïteit van ontwikkeling en onderhoud van de standaard.

De lijst met alle leden is te vinden op <http://www.oasis-open.org/member-roster>.

3.1.5 *Is het (versie) beheer van de standaard goed geregeld?*

Heeft de standaardisatieorganisatie gepubliceerd beleid met betrekking tot versiebeheer van de standaard? (met o.a. aandacht voor migratie van gebruikers)

OASIS definieert op hoog niveau beleid ten aanzien van versies; dit is voornamelijk gerelateerd aan het beheer van de standaard. Ten aanzien van ODF is er geen specifiek beleid voor versies, waar in de toekomst rechten aan ontleend kunnen worden.

Een dergelijk specifiek beleid zou betrekking kunnen hebben op bijvoorbeeld:

- De frequentie van nieuwe versies
- De aard van nieuwe versies (roadmap voor de komende jaren)
- Achterwaartse compatibiliteit met oude versies
- Aanbevelingen rondom het parallel gebruik van versies en/of de migratie naar nieuwe versies
- Etc.

Dergelijke aspecten worden op dit moment meegenomen in het doorlopende beheerproces en worden van geval tot geval gewogen. Voorstellen voor wijzigingen op de ODF-standaarden worden behandeld middels een formulier waarbij onder 'impact', ook 'backwards compatibility' is opgenomen.

Is het standaardisatieproces van de standaardisatieorganisatie zodanig goed geregeld dat het Forum zich kan onthouden van aanvullende toetsing bij de aanmelding van een nieuwe versie van de standaard?

De expertgroep deelt de mening van het eerdere expertadvies en de daaropvolgende consultatie dat nieuwe versies niet automatisch opgenomen zouden moeten kunnen worden op de lijst voor 'pas toe of leg uit'.

Per nieuwe versie is naar mening van de expertgroep een afweging nodig ten aanzien van de impact die het heeft voor de overheid.

De vraag is echter of hiertoe altijd een expertgroep geformeerd zou moeten worden. De expertgroep adviseert het Forum Standaardisatie te overwegen om reeds bestaande gremia, zoals de ODF Gebruikersgroep Overheden, hier een rol in te geven. Ook de organisatie van een plugfest,

waarbij de nieuwe versie in de praktijk met bekende softwareleveranciers wordt getest, behoort tot de mogelijkheden. Op basis van dergelijke praktijktoetsen kan dan het meest passende overstapmoment naar een nieuwe versie van de standaard worden bepaald.

3.1.6 *Conclusie*

De expertgroep concludeert dat de standaard voldoende open is.

Voor toekomstige versies zal per keer gekeken moeten worden of deze opgenomen moet worden op de lijst voor 'pas toe of leg uit' en zo ja, op welk moment. De expertgroep adviseert ten behoeve van deze afweging de betrokkenheid van de ODF Gebruikersgroep Overheden en het benutten van het 'plugfest'-instrument, waarbij in de praktijk softwareleveranciers hun onderlinge interoperabiliteit kunnen aantonen.

3.2 **Toegevoegde waarde**

De interoperabiliteitswinst en andere voordelen van adoptie van de standaard wegen overheidsbreed en maatschappelijk op tegen de risico's en nadelen.

3.2.1 *Is het toepassings- en werkingsgebied van de aanmelding goed gedefinieerd?*

Is het functioneel toepassingsgebied goed gedefinieerd?

Is het organisatorisch werkingsgebied goed gedefinieerd?

De expertgroep stelt een nieuw toepassings- en werkingsgebied voor, zoals geformuleerd in hoofdstuk 2.

Is de standaard generiek toepasbaar en niet alleen bedoeld voor gegevensuitwisseling met één of een beperkt aantal specifieke voorzieningen? (toelichtende vraag)

Het gebruik van de standaard beperkt zich niet tot één enkele applicatie of (e-overheids) voorziening.

3.2.2 *Verhoudt de standaard zich goed tot andere standaarden?*

Kan de standaard naast of in combinatie met reeds opgenomen standaarden worden toegepast (d.w.z. de standaard conflicteert niet met reeds opgenomen standaarden)?

De standaard conflicteert niet met reeds op de lijst voor 'pas toe of leg uit' opgenomen standaarden. In de expertgroep is in het bijzonder gekeken naar de volgende standaarden:

- PDF (1.7 en PDF/A): deze standaard vult ODF aan en wordt vooral toegepast voor het uitwisselen van documenten waarbij inhoud en opmaak behouden moeten blijven; bijvoorbeeld bij archiveringsdoeleinden. Er is geen conflict.
- PNG: deze standaard is opgenomen als verplichte standaard voor afbeeldingen met een 'lossless' compressie binnen ODF. Deze opname kan gehandhaafd blijven.

- JPEG: deze standaard is opgenomen als verplichte standaard voor afbeeldingen met een 'lossy' compressie binnen ODF. Ook deze standaard kan gehandhaafd blijven.

Op de lijst voor gangbare standaarden is de standaard SVG opgenomen. Dit is een standaard voor vector gebaseerde afbeeldingen. Deze standaard wordt binnen de standaard ODF als aanbevolen formaat gehanteerd (voor vectorafbeeldingen). Ook hier is dus geen interferentie of overlap.

Biedt de aangemelde standaard meerwaarde boven reeds opgenomen standaarden met een overlappend functioneel toepassings- en organisatorisch werkingsgebied? (Dit kan ook om een nieuwe versie van dezelfde standaard gaan)

Ja, ODF 1.2 biedt technisch gezien een aantal nieuwe functionaliteiten:

Ten opzichte van ODF 1.1:

- standaardisatie van formules in spreadsheets (OpenFormula)
- insluiten van RDF/RDF verbeterd
- bijhouden van wijzigingen in een document
- beveiligen van cellen in tabellen tegen accidenteel wijzigen.
- diverse kleine aanpassingen aan opmaak van documenten
- enkele verbeteringen voor toegankelijkheid
- tabellen in presentaties
- opname van XForms
- SMIL animaties

Ten opzichte van ODF 1.0:

- verbeterde toegankelijkheid voor visueel beperkten
- opname van de gebruikte versie van de standaard in het document zelf

Er zijn dus duidelijke technische/functionele verbeteringen, die ODF 1.2 duidelijk de te verkiezen versie maken. Vanuit gebruikersperspectief is het aantal functionele toevoegingen ten opzichte van versie 1.0 echter beperkt. De functionele scope van ODF is grotendeels gelijk gebleven.

Biedt de aangemelde standaard meerwaarde boven bestaande concurrerende standaarden die in aanmerking zouden kunnen komen voor opname? (toelichtende vraag)

In de expertgroep is uitgegaan van de bestaande opname van ODF als verplicht documentformaat binnen de overheid. Deze politieke keuze (verwoord in het eerder genoemde actieplan 'Nederland Open in Verbinding') is als uitgangspunt genomen. Derhalve is binnen de expertgroep geen uitgebreide vergelijking gedaan tussen ODF en andere proprietary (bijvoorbeeld .DOC) of open documentformaten (bijvoorbeeld OOXML of RTF).

De heer Hans Bos (Microsoft) wijst in dit verband wel op ontwikkelingen in het buitenland, waarbij in een aantal landen een meer 'level playing field'-benadering is tussen meerdere open documentformaten. Ook wijst hij op de beschikbaarheid van legacy formaten (zoals doc, xls en ppt) als 'vrije specificatie'. Marktmechanismen moeten dan uiteindelijk bepalen welke standaard de overhand krijgt. In die zin heeft hij moeite met de keuze voor één open documentformaat via het principe van 'pas toe of leg uit'.

In de expertgroep zijn echter ook andere meningen: Joris Dirks (programmabureau NOiV) wijst op de noodzaak voor één standaard per functiegebied om interoperabiliteit te behalen. Verwijzend naar een recent rapport [5] voegt dr. Tineke Egyedi (TU Delft) hier aan toe dat, selectie van 1 standaard (en overigens van 1 standaardversie) aan te bevelen is waar de interoperabiliteit van de ICT infrastructuur van de overheid in het geding is. Er ligt volgens dat rapport een direct verband tussen het aantal concurrerende standaarden (versies) en de kosten, complexiteit en onderhoudbaarheid van grootschalige ICT systemen.

Hans Bos ondersteunt wel de constatering dat ODF 1.2 (technische) meerwaarde biedt boven eerdere versies van de standaard (zie vorige punt). In paragraaf 1.7 is dit nader toegelicht.

Is de standaard een internationale standaard of sluit de standaard aan bij relevante internationale standaarden? (toelichtende vraag)

ODF 1.2 is een internationale standaard, vastgesteld door OASIS – een internationaal opererend informeel standaardisatieorgaan.

Door middel van een convenant kan OASIS standaarden aandragen bij ISO ten behoeve van een 'fast track' procedure. In deze procedure worden standaarden versneld opgenomen als ISO-standaard. In Nederland wordt de standaard in dat geval bijvoorbeeld nogmaals besproken in een NEN-commissie voor documentbehandeling (SC34). In theorie kunnen tijdens deze ISO-procedure nog wijzigingen plaatsvinden in de standaard.

De expertgroep constateert dat op dit moment de opname van ODF 1.2, zoals vastgesteld door OASIS, het meest voor de hand ligt – dit is op dit moment de defacto standaard. Mocht in de toekomst een nieuwe versie van de ISO-variant van ODF worden vastgesteld, dan ontstaat een nieuwe situatie. Het Forum Standaardisatie wordt geadviseerd in dat geval te onderzoeken in hoeverre die standaard opgenomen kan of moet worden.

Draagt de standaard voldoende bij aan interoperabiliteit zonder dat aanvullende standaardisatieafspraken (zoals lokale profielen) noodzakelijk zijn? (toelichtende vraag)

Naar mening van de expertgroep zijn geen lokale profielen op ODF nodig.

3.2.3 *Wegen de kwantitatieve en kwalitatieve voordelen van adoptie van de standaard, voor de (semi-)overheid als geheel en voor de maatschappij, op tegen de nadelen?*

Draagt de adoptie van de standaard bij aan de oplossing van een bestaand, relevant interoperabiliteitsprobleem?

Binnen de overheid wordt veel gewerkt met documenten. Een goede uitwisselbaarheid van documenten is daarom van groot belang. ODF kan een bijdrage leveren aan deze uitwisselbaarheid. Bovendien werkt dit naar de toekomst toe door: een open standaard draagt bij aan het borgen van digitale duurzaamheid.

Tegelijkertijd constateert de expertgroep ook dat er tot op heden weinig grote 'showstoppers' zijn geweest ten aanzien van interoperabiliteit van documenten. Via (deels: gesloten) marktstandaarden is het interoperabiliteitsprobleem voor de korte termijn al grotendeels opgelost.

Draagt de standaard bij aan het voorkomen van een vendor lock-in (leveranciersafhankelijkheid)?

Het feit dat via marktstandaarden het interoperabiliteitsprobleem rondom documentuitwisseling is opgelost heeft geleid tot een afhankelijkheid van enkele (grote) softwareleveranciers. Op basis hiervan is de politieke keuze gemaakt om een open documentformaat, in het bijzonder ODF, verplicht te stellen. Een open documentformaat kan (naast interoperabiliteit) immers bijdragen aan een vergroot speelveld (meer leveranciers). Bovendien stimuleert het de ontwikkeling van open source alternatieven (eveneens een politieke wens).

Op deze manieren draagt ODF (als *open* documentformaat) naar mening van een meerderheid van de expertgroep bij aan het vergroten van de leveranciersonafhankelijkheid.

Wegen de overheidsbrede en maatschappelijke baten voor de informatievoorziening en de bedrijfsvoering op tegen de kosten?

Het is moeilijk de precieze kosten en baten in beeld te brengen. Enkele leden van de expertgroep vragen zich af in hoeverre de overheid zich zou moeten richten op één formaat – het interoperabiliteitsprobleem is in de praktijk immers niet groot c.q. wordt door de markt opgelost. Andere leden leggen echter de focus op de verbeterde leveranciers-onafhankelijkheid en de mogelijkheden die dit biedt. Het is echter moeilijk dit te kwantificeren (bijvoorbeeld in termen van lagere implementatie of licentiekosten vs. initiële migratiekosten).

Zijn de beveiligingsrisico's aan overheidsbrede adoptie van de standaard acceptabel?

Er zijn geen specifieke beveiligingsrisico's.

Zijn de privacyrisico's aan overheidsbrede adoptie van de standaard acceptabel?

Er zijn geen specifieke privacy risico's.

3.2.4 *Conclusie*

De expertgroep heeft de diverse versies van ODF geanalyseerd en concludeert dat ten opzichte van versie 1.0, de 1.2-versie een aantal voordelen biedt. Deze voordelen leiden er toe dat ODF 1.2 op dit moment in de markt de defacto versie is van ODF.

Zolang ODF 1.2 nog niet is vastgesteld als ISO-standaard, adviseert de expertgroep de OASIS-versie op te nemen op de lijst voor 'pas toe of leg uit'. Mocht in de toekomst een versie worden vastgesteld door ISO (in het kader van de fast track-procedure) dan kan een nieuwe afweging worden gemaakt.

1.1 Draagvlak

Aanbieders en gebruikers moeten voldoende ervaring hebben bij het ondersteunen, implementeren en gebruiken van de standaard.
--

3.2.5 *Bestaat er voldoende marktondersteuning voor de standaard?*

Bieden meerdere leveranciers ondersteuning voor de standaard?

Ja, de standaard wordt ondersteund door meerdere software leveranciers.

Kan een gebruiker de conformiteit van de implementatie van de standaard (laten) toetsen?

Er is geen formele certificering van software. Wel zijn er enkele 'testdocumenten' die ingelezen kunnen worden; aan de hand hiervan kunnen de belangrijkste functionaliteiten worden getest.

3.2.6 *Kan de standaard rekenen op voldoende draagvlak?*

Wordt de aangemelde versie van de standaard binnen het organisatorische werkingsgebied door meerdere organisaties gebruikt?

Binnen diverse overheidsorganisaties wordt gewerkt met de laatste versie van open source kantoorsoftware, waarin de aangemelde versie wordt ondersteund.

Wordt een vorige versie van de standaard binnen het organisatorische werkingsgebied door meerdere organisaties gebruikt?

De NOiV monitor 2011 laat zien dat een groot aantal (66%) overheidsorganisaties op dit moment reeds ODF ondersteunt.

Is de aangemelde versie backwards compatible met eerdere versies van de standaard?

De standaard is in belangrijke mate backwards compatible, doordat nieuwe functionaliteiten vooral als uitbreiding op bestaande (XML-) schema's zijn gebaseerd. Een volledige backwards compatibiliteit is er echter niet, doordat fouten en onduidelijkheden in eerdere versies zijn verholpen.

Zijn er voldoende positieve signalen over toekomstige gebruik van de standaard door (semi-)overheidsorganisaties, het bedrijfsleven en burgers?

Naar mening van de expertgroep is dit het geval.

3.2.7 *Conclusie*

Naar mening van de expertgroep is er voldoende draagvlak voor de nieuwe versie van ODF.

3.3 Opname bevordert adoptie

De opname op de lijst is een geschikt middel om de adoptie van de standaard te bevorderen.

Er zijn twee lijsten: de lijst met gangbare standaarden en de lijst voor 'pas toe of leg uit'. Deze laatste lijst is bedoeld om standaarden een extra stimulans te geven wanneer:

1. Hun huidige adoptie binnen de (semi-)overheid beperkt is;
2. Opname bijdraagt aan de adoptie door te stimuleren o.b.v. het 'pas toe of leg uit' regime.

De lijst met gangbare standaarden vormt een referentie voor standaarden die veel gebruikt worden. Als standaarden voldoen aan enkele basisvoorwaarden (voor o.a. openheid), er is geen discussie over en de standaarden worden breed gebruikt, dan vindt opname op die lijst plaats.

Voor ODF 1.2 geldt dat een opname op de lijst voor 'pas toe of leg uit' wordt voorzien.

3.3.1 *Is de "pas toe of leg uit"-lijst het passende middel om de adoptie van de standaard binnen de (semi)overheid te bevorderen?*

De ODF Gebruikersgroep Overheden stelt dat het van groot belang is duidelijkheid te hebben over de toe te passen versie van ODF. Dit zou zover moeten gaan dat een bepaalde versie van ODF wordt afgedwongen. Overheden willen via hun inkoopkanaal bij hun leveranciers een bepaalde versie kunnen afdwingen. Voor de adoptie is het volgens hen belangrijk om deze 'stok achter de deur te hebben'.

Van de twee lijsten is de lijst voor 'pas toe of leg uit' dan ook het meest passende middel.

3.3.2 *Zijn er naast opname op de lijst aanvullende adoptiemaatregelen nodig?*

De ervaring vanuit het programmabureau Nederland Open in Verbinding in de afgelopen jaren laat zien dat er behalve 'pas toe of leg uit' nog aanvullende adoptiemaatregelen nodig zijn.

Het principe van 'pas toe of leg uit' richt zich primair op de inkoop van ICT-middelen. Het Forum Standaardisatie zou echter aanvullend kunnen oproepen tot het gebruik in de praktijk van de standaard (de daadwerkelijke publicatie en uitwisseling van documenten in ODF-formaat). Het feit dat de ICT-middelen de standaard ondersteunen blijkt niet voldoende om het gebruik in de praktijk van de grond te krijgen.

3.3.3 *Is de inzet van aanvullende adoptie-instrumenten (communicatief, financieel, juridisch), door andere partijen dan het Forum/College Standaardisatie, noodzakelijk?*

De expertgroep constateert dat met het stoppen van het programma 'Nederland Open in Verbinding' veel activiteiten op het gebied van de stimulering van ODF zijn beëindigd. Deze activiteiten zouden zo mogelijk op een andere manier voortgezet moeten worden.

In het bijzonder worden genoemd:

- De organisatie van plugfests
- Het onderhouden van contacten met leveranciers ('leveranciersmanifest open standaarden')
- Voorlichting over documentformaten en bewustwordingsacties
- Informatie en advisering bij aanbestedingen
- Ondersteuning van de ODF Gebruikersgroep Overheden

De heer Hans Bos van Microsoft onderschrijft deze aanbevelingen (nog) niet. Hij pleit er voor om eerst breder te kijken naar documentformaten en pas daarna aanvullende adoptiemaatregelen te treffen.

Tenslotte kan opgemerkt worden dat in wet- en regelgeving vaak onduidelijk wordt omgesprongen met het benoemen van documentformaten². In een aantal gevallen worden productbenamingen gebruikt. Het is wenselijk om hier aan te sluiten bij open documentformaten die zijn opgenomen op de lijst voor 'pas toe of leg uit'.

3.3.4 *Kan een uitgebreid adoptieadvies van het Forum Standaardisatie helpen bij het wegnemen van knelpunten in de adoptie?*

Een adoptieadvies zou zich naar mening van de expertgroep moeten richten op de voorgenoemde punten.

3.3.5 *Conclusie*

Opname van ODF 1.2 op de lijst voor 'pas toe of leg uit' is een belangrijke stap in het adoptieproces. Het geeft overheden de mogelijkheid om bij hun leveranciers de juiste versie van ODF af te dwingen.

Daarnaast is het wenselijk dat het Forum Standaardisatie de overheid oproept tot ook het daadwerkelijk gebruik van ODF voor de uitwisseling van documenten (en niet enkel de implementatie en ondersteuning daarvan in software).

Tenslotte zal gezocht moeten worden naar methoden om eerder door het programmabureau Nederland Open in Verbinding geïnitieerde activiteiten te continueren, voor de verdere bevordering van de adoptie van ODF.

² Zie: <https://lijsten.forumstandaardisatie.nl/lijsten/standaarden-in-wet-en-regelgeving>.

4 Advies aan Forum en College

4.1 Samenvatting van de toetsingscriteria

Samengevat is het oordeel op de toetsingscriteria als volgt:

4.1.1 *Open standaardisatieproces*

Het beheerproces is van ODF door OASIS is voldoende open.

4.1.2 *Toegevoegde waarde*

Er zijn duidelijke technische/functionele verbeteringen, die ODF 1.2 duidelijk de te verkiezen versie maken. Vanuit gebruikersperspectief is het aantal functionele toevoegingen ten opzichte van versie 1.0 echter beperkt. De functionele scope van ODF is grotendeels gelijk gebleven.

4.1.3 *Draagvlak*

Het draagvlak voor de 1.2 versie is groot. Wel constateert de expertgroep dat de 1.2 versie nog niet door ISO is vastgesteld. Op het moment dat dit alsnog gebeurt, zou wederom afgewogen moeten worden of de OASIS- of de ISO-variant van ODF opgenomen moet worden.

4.1.4 *Opname bevordert adoptie*

Opname van ODF 1.2 biedt duidelijkheid voor overheden en leveranciers; deze duidelijkheid is zeer gewenst. Daarbij adviseert de expertgroep om additionele middelen in te zetten om het gebruik van ODF te bevorderen, nu de inzet van het programmabureau Nederland Open in Verbinding op dit punt weggevallen is. Daarnaast zou het Forum Standaardisatie kunnen oproepen tot het daadwerkelijk gebruik van ODF, in plaats van enkel de ondersteuning (via 'pas toe of leg uit') in software.

4.2 Advies aan Forum en College

De expertgroep adviseert Forum en College de standaard ISO26300:2006 te vervangen door (OASIS) ODF 1.2.

Met als toepassingsgebied:

Opslag, behandeling en uitwisseling van reviseerbare documenten: spreadsheets, presentaties en tekstverwerking.

En als werkingsgebied:

Overheden (Rijk, provincies, gemeenten en waterschappen) en instellingen uit de (semi-) publieke sector.

4.3 Aanbevelingen ten aanzien van de adoptie van de standaard

Ten aanzien van de adoptie van de standaard adviseert de expertgroep:

- Naast verplichting via 'pas toe of leg uit' de overheid op te roepen tot het daadwerkelijke gebruik van ODF bij publicatie en uitwisseling van documenten.
- Te zoeken naar mogelijkheden om de activiteiten rondom ODF, zoals werden ontplooid door het programmabureau 'Nederland Open in Verbinding' voort te zetten. Het gaat dan om:
 - De organisatie van plugfests

- Het onderhouden van contacten met leveranciers ('leveranciersmanifest open standaarden')
- Voorlichting over documentformaten en bewustwordingsacties
- Informatie en advisering bij aanbestedingen
- Ondersteuning van de ODF Gebruikersgroep Overheden

Hans Bos van Microsoft onderschrijft deze aanbevelingen (nog) niet. Hij pleit er voor om eerst breder te kijken naar documentformaten en pas daarna aanvullende adoptiemaatregelen te treffen.

5 Referenties

[1] "Pas toe of leg uit" is vastgelegd in de "Instructie rijksdienst bijkanschaf ICT-diensten of ICT-producten" van 8 november 2008, en daarnaast in convenanten en afspraken met decentrale overheden. Zie: <http://www.open-standaarden.nl/open-standaarden/het-pas-toe-of-leg-uit-principe/>

[2] " Instellingsbesluit College en Forum Standaardisatie 2010". Zie: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stcrt-2010-4499.html>

[3] Criteria en procedure voor 'pas toe of leg uit', vastgesteld door het College Standaardisatie op 23 juni 2011. Zie: http://www.forumstandaardisatie.nl/fileadmin/os/images/Toetsingsprocedure_en_criteria_v1_0.pdf

[4] Expertadvies 'Automatische opname nieuwe versies ODF', zie: http://www.forumstandaardisatie.nl/fileadmin/os/Consultatiedocumenten/110805_Expertadvies_ODF.pdf

[5] "To Select or Not? Dealing with Competing Standards in Public IT Procurement", Tineke M. Egyedi, 3 Januari 2012. Zie: http://www.forumstandaardisatie.nl/fileadmin/os/Vergaderstukken/Competing_Standards_Report_Final_3jan12.pdf